

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

3

клас
ЧАСТИНА 1

Галина Волкотруб

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 1

Київ «Генеза» 2020

Відповідає Типовій освітній програмі для 3–4 класів
закладів загальної середньої освіти,
розробленій під керівництвом *Савченко О. Я.*

Умовні позначення:

— межа уроку

— завдання для самопідготовки

— завдання підвищеної складності

— теоретичний матеріал

Грають бджоли у колоссі,
диха полумінь із гóрна.
У земному стоголоссі
кожна мова — неповторна.

Предки слово рідне, чисте,
наче скарб заповіли нам.
І веде воно, врочисте,
лік вікам, як лік хвилинам.

Слово рідне — наша доля,
хліб, одежа, рух і дія.
Наше поле, наша воля,
наше щастя і надія.

Володимир Лучук

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО У 2 КЛАСІ

- **1.1.** Прочитай текст. Про що в ньому розповідається? Як його можна назвати?

В одному будинку, що звався алфавіт, жили собі букви. І панував там мир і спокій. Із часом букви почали знайомитися одна з одною і ходити в гості до сусідів. Так виникли сім'ї, що в Царстві літер звуться складами. А коли ще й буквені родини почали об'єднуватися, з'явилися слова. Їх було дуже багато, і всі вони були різні. І розбрелися слова по світу, і стали жити серед людей, вірно служити їм. Вони розуміли, що без людини немає слова, як і людини без слова.

За Федором Шевчуком

- 2.** Спиши останнє речення. Як ти розумієш думку, висловлену в ньому?

- 2.1.** Прочитай виразно вірш.

РІДНИЙ КРАЙ

У всіх людей одна святиня,
куди не глянь, де не спитай.
Рідніше їм своя пустиня,
аніж земний в пустині рай.
Їм красить все їх рідний край.
Нема без кореня рослини,
а нас, людей, без **Батьківщини.**

Микола Чернявський

2. Запиши слово, яке утворюють перші букви кожного рядка. З якої букви пишеться це слово? Розкажи правило.
3. Склади та запиши речення з виділеним словом.

3.1. Склади 2–3 речення за малюнком.

2. Запиши складені речення. Підкресли слова, що відповідають на питання хто? та що?.

4.1. Прочитай жартівливі вірші Ігоря Січовика, додавши потрібне слово з дужок.

Я по мед до вулика пішла,
там мене ужалила... (сорока, бджола, коза).
До землі зігнулась гілочка,
як по ній пробігла... (корова, тинь, білочка).

2. Спиши. Підкресли слова, що називають дії. На які питання вони відповідають?

5.1. Прочитай вірш. До чого закликає поетеса?

Водограй,
полів розмай
Зелен гай,
ліщина...
Все це рідний,
любий край —
наша Батьківщина.

Пам'ятай,
не забувай
батьківську
стежину.
Прикрашай,
шануй, люби
дім свій — Батьківщину.

Варвара Гринько

2. Спиши спонукальні речення.

3. Знайди у вірші слова, що мають такі значення: а) фонтан; б) що-небудь буйно розквітле, зелене; в) дорогий, близький серцю. Склади усно з одним із цих слів речення.

6.1. Прочитай виразно текст. Яку його особливість ти помітив/помітила?

Назарчик намалював неосяжний небокрай, ніжно-жовту ниву, надписав: «Наша ненька-Україна — наймиліша, найрідніша, найпрекрасніша».

Олександр Виженко

2. Спиши групу слів, близьких за значенням. Доповни її словом із тексту.

Неоглядний, незорий, безмежний, безкрай.

3. Яким би ти зобразив/зобразила своє місто (село)? Опиши кількома реченнями свій малюнок. Якими словами ти б його підписав/підписала?

7.1. Прочитай текст.

На столі у вчителя журнал. Не шукайте родичів цього слова серед наших слів, бо воно запозичене. Утворене воно від французького слова «жур», тобто «день». Виходить, що журнал — це щоденник, в якому щодня записують ваші добрі й не дуже добрі діла. За хорошу оцінку вдома похвалять, за погану — перепаде на горіхи.

Алла Коваль

2. Назві слова з протилежним значенням. До кожного з них добери слова, близькі за значенням.

3. Що означає вислів «перепаде на горіхи». Обери правильну відповідь:

— отримає гроші на ласощі;

— буде покараний за якусь провину;

— отримає нагороду — прогулянку в лісі.

8.1. Прочитай і відгадай загадки.

Біла латка, чорна латка по деревах скаче.

Червонясту шубку має,
по гілках вона стрибає.
Хоч мала сама на зріст,
та великий має хвіст.

2. Випиши слова з протилежним значенням.

9.1. Прочитай скоромовку. Стеж за вимовою звуків [г] і [ґ].
Потренуйся вимовляти скоромовку швидко й чітко.

Два ґазди і дві ґаздині
ґаразд ґаздували,
їм ґаздується й донині,
бо — ґараздували.

Олег Орач

2. Добери до виділених слів близькі за значенням. Запиши.

10.1. Прочитай прислів'я. Чого вони навчають?

З дес..ятьох по др..ючку —
і дров в..язанка. У кожного
салов..я сво..я пісн..я.

2. Спиши, вставляючи, де потрібно, апостроф.

11.1. Добери до поданих зліва слів слова — назви ознак, у яких є м'які приголосні.

ручка	кулькова, синя, нова, фіолетова
книжка	цікава, стара, рідкісна, новенька
дорога	довга, красива, польова, ближня

2. Запиши сполучення слів за зразком. Підкресли в словах — назвах ознак букви, що позначають м'які приголосні.

Зразок. День (який?) літній.

12.1. Прочитай і відгадай загадку Ігоря Січовика.

Ви питаєте, звідкіль
взявся в нас «автомобіль»?
Ноги, гриву, очі карі —
ми купили на базарі.

2. Запиши слово-відгадку. Склади його звуко-складову модель.

3. Назви в загадці слова, які не можна переносити.

4. Склади та запиши речення з виділеним словом.

13.1. Прочитай вірш. Випиши слова з подовженими приголосними звуками.

З грядки заєць викидав
камені й коріння,

бо коріння і каміння
виглушать насіння.

Михайло Стельмах

2. Запиши 4–5 слів з іншими подовженими приголосними.

14.1. Прочитай жарт. Чи правильно хлопчик виконав завдання?

— Вітю, скажи мені одне слово, у якому звук «о» повторюється кілька разів.

— Г-о-о-о-о-о-о-л!

2. Добери 5 слів з кількома однаковими голосними звуками. Запиши їх, поділивши на склади.

15.1. Відгадай ребуси. Запиши відгадки.

45123

321456

2. Склади та запиши речення із словами-відгадками.
3. У якій казці друга відгадка утворилася не з ракети, а з гарбуза? Запиши її назву й автора? Які ще перетворення відбувалися в цій казці?

16.1. Прочитай скоромовку Ігоря Січовика. Який звук найчастіше повторюється?

Де не їде,	— Де дід?
де не йде,	— Де дріт?
все допитується:	— Де Дмитро?
— Де дім?	— Де Дніпро?
— Де дим?	

2. Спиши питальні речення. Підкресли слова, які відповідають на питання хто? і що?.

17.1. Прочитайте жарт в особах.

— **Надійко**, що ми бачимо над головою в ясну погоду?

— Блакитне небо.

— А коли йде дощ?

— **Парасольку**.

2. Назви слова, які не можна переносити.

3. Запиши виділені слова. Поділи їх для переносу по-різному.

18.1. Прочитай вірш. Добери до нього назву.

Україна — рідний край.
 Pole. Річка. Зелен гай.
 Любо стежкою іти —
 живемо тут я і ти!

Анатолій Камінчук

2. Як ти розумієш слова *рідний край*? Що ще може бути рідним людині?

3. Спиши вірш. Підкресли слова, які не можна переносити.

4. Знайди слова, що називають предмет, ознаку, дію.

19.1. Прочитай і відгадай загадку Ігоря Січовика.

Я без діла не лежу —
кого хочете здружу,
щоб жили у мирі
скло, пластмаса й шкіра,
целофан, хутро й бетон,
пінопласт, папір, картон.
Всіх здружу я, крім людей.
Зрозуміло, хто я?

2. Випиши слова, які може «здружити» відгадка. Що називають ці слова? На яке питання вони відповідають?

20.1. Прочитай слова. Чим цікаві українські прізвища? Поясни написання слів.

Оксана Добридень, Андрій Панібудьласка, Оля Біленька, Віктор Моторний, Тарас Бублик, Ліза Сироїжка.

2. Які з наведених слів можуть писатися з малої букви? Поясни коли.

21.1. Запиши співзвучні слова парами. Визнач, на які питання відповідають слова кожної пари.

З р а з о к. *Марія (хто?) — мрія (що?).*

Латаття, ялинка, багаття, Петрик, вовк, коло-
сся, светрик, Маринка, шовк, волосся.

2. Підкресли букви, що позначають подовжені м'які приголосні.

22.1. Прочитай групи слів. Знайди в кожній групі «зайве» слово. Поясни свій вибір.

1) Ненька, мама, **сестра**, матуся. 2) Жінка, курка, сестра, **лікарка**. 3) Срібний, залізний, зо-
лото, **дерев'яний**.

2. З виділеними словами склади та запиши речення.

23.1. Склади порівняння.

Довгоногий,	як жирафа.
Довгошій,	як кіт.
Дужий,	як їжак.
Дряпучий,	як ведмідь.
Колючий,	як курка.
Мокрий,	як журавель.

2. Які слова називають предмет, а які — ознаку?

3. Запиши два порівняння (на вибір).

24.1. Прочитай текст. Добери до нього назву.

Кінець квітня.

Котиться крутоберегий красень-Дніпро. Квітує калина.

Краса!

Олександр Виженко

2. Які слова в тексті називають предмет, які — ознаку, а які — дію?

25.1. Читай і став до слів питання.

Б'ю, розіб'ю, п'ють, вип'ють, в'яже, розв'яже, м'яла, розім'яла.

2. Що спільного мають наведені слова? Розкажи правило, за яким вони пишуться.

3. Яке з поданих слів поєднується зі словом *задача*? Склади та запиши із цими словами речення.

26.1. Випиши слова, які називають дію.

Чорний, чорнота, чорнішати; білий, біленький, білішати; синій, синець, синіти; червоний, черво-
ненький, червоніти, почервоніти; мокрий, намок-
нути, мокрота; радість, радий, радіти; **асфальт**, ас-
фальтний, заасфальтувати.

2. Склади та запиши речення з виділеним словом.

27.1. Прочитай виразно скоромовку. Спиши.

Семен сіно віз — не довіз:
лишив сани — узяв віз.

2. Що позначають виділені слова? На які питання вони відповідають?

28.1. Прочитайте текст в особах.

ДЯТЕЛ І ТЕТЕРЕВ

— Добридень, Тетереве! Де літали, де спали?

— Літав я «над», спав «під».

— Що це за ребус, такий: то «над», то «під»?

— Це не ребус, а сніг. Літав над снігом, ночував під снігом.

— Ти ба, яке в тебе життя веселе. А я, бідолаха, все «в» та «в». Літаю в снігу, стрибаю в ялинках, ночую в дуплі. Су-умно!

За Миколою Сладковим

2. Які службові слова використали Дятел і Тетерев? Які ще службові слова ти знаєш?

3. Склади та запиши 2–3 речення про свою кімнату, використовуючи в кожному з них службове слово.

29.1. Прочитай вислови. Поясни їхній зміст (за потреби звертайся до довідки).

Як за кам'яною стіною; як горохом об стіну; горобці цвірінькають в голові; зуб на зуб не попадає; криги серед зими не випросиш.

Для довідки. Хто-небудь несерйозний, легковажний; хто-небудь дуже скупий; захищений від усього; ніщо не діє, не впливає; хто-небудь дуже тремтить від великого холоду або з переляку.

2. Спиши вирази. Підкресли службові слова.

3. Знайди слово, що відповідає схемі. Склади та запиши з ним питальне речення.

РЕЧЕННЯ

Види речень за метою висловлювання

30.1. Прочитай. У кінці речень знижуй голос і роби паузу.

Вкривається багрянцем клен. Він ніби сумує, що надійшов жовтень. Іноді тихо з клена падає різьблений лист. Золота березка теж журиться, що скоро прийдуть холоди.

За Олександром Копиленком

2. Назви слова – назви дій, близькі за значенням.

3. Яке значення має слово *багрянець*? Обери правильну відповідь:

- оранжевий, жовтогарячий колір;
- густо-червоний, пурпуровий колір;
- лимонний колір.

4. Склади та запиши два речення за малюнком.

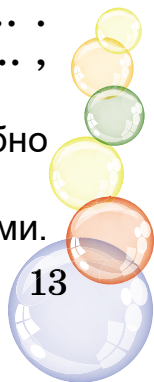

31.1. Прочитай.

Мій тато ... кранівником. Він буде красиві Мені дуже подобається ця професія. Я хочу стати ... , як мій татусь.

2. Які групи слів не є реченнями? Чому? Що потрібно зробити, щоб вони стали реченнями?

3. Запиши речення, доповнивши їх потрібними словами.

Речення виражає закінчену думку.

32.1. Прочитай пари речень з відповідною інтонацією.

1. Бабуся пошила для внучки червону шапочку. Дівчинка дорогою рвала для бабусі квіти. 2. А чи далеко живе бабуся? Бабусю, а чому в тебе такі великі вуха? 3. Смикни за мотузочку, клямка й відчиниться. Віднеси їй цей пиріг і горщик масла.

2. Які речення містять запитання? У яких реченнях щось повідомляють? Які речення спонукають до дії?

За метою висловлювання речення бувають **розповідними, питальними й спонукальними**.

Речення, у якому про щось розповідають, повідомляють, називається **розповідним**: *Вітер тихо колише дерева.*

Речення, у якому про щось запитують, називається **питальним**: *Чи довго йтиме дощ?*

Речення, яке містить прохання, наказ, називається **спонукальним**: *Розгорніть підручники!*

33.1. Склади та запиши речення зі слів. Визнач вид кожного речення за метою висловлювання.

1. Задачу, мені, розв'язати, допоможи.
2. Садок, до, річки, спускався, вишневий.
3. Хіба, **приїхали**, вже, вони, а.

2. Поділи виділене слово для переносу по-різному.

34.1. Склади та запиши зі словом *розказати* три речення: розповідне, питальне та спонукальне. Які розділові знаки ти поставиш у кінці кожного речення?

35.1. Прочитай скоромовку. Правильно вимовляй звук [ґ].

Ғава ґаву запитала:
— Ти на ґанок не літала?

- Не літала я на ґанок.
- То й проґавила сніданок.

2. Назві питальне речення.
3. Поясни значення виділеного слова.

36.1. Прочитай. Визнач межі речень.

Ми швидко приїхали в село Очеретне ось і дідова хата на подвір'ї росла густа низенька трава, яка зветься спориш біла хата була вкрита жовтою соломною біля порога росла стара-стара яблуня.

За Євгеном Кравченком

2. Спиши текст. Перше слово в кожному реченні пиши з великої букви. У кінці кожного речення став крапку.

Окличні речення

37.1. Прочитай речення, вставляючи з довідки потрібні за змістом слова.

1. Ветеринар тварин ... — за здоров'ям їх слідкує.
2. Композитор знову й знову пише ... чудову!
3. Диригент керує хором, нам ... з ним не сором!
4. Хокеїст відмінно грає — п'яту ... забиває! (З творів *Клима Чурюмова*).

Для довідки. Музику, співати, шайбу, лікує.

2. Поясни написання виділених слів. Наведи приклади слів на це правило.
3. Які речення потрібно читати зі звичайною інтонацією, а які — з особливим почуттям?

У реченнях можуть виражатися різні почуття: радість, здивування, страх, захоплення, незадоволення тощо. Такі речення називаються **окличними**. У кінці їх ставиться знак оклику (!): *Як хороше гуляти в зимовому лісі! Який ти молодець!*

38.1. Підготуйся до виразного читання тексту. Правильно «керувати» голосом тобі допоможуть розділові знаки.

Ох, і хороше взимку на санках з гори спускатися! Ох, і весело ж!

Сідає Оля в саночки, а Толя її ззаду тільки — штовх! І полетіла Оля з гори.

А потім сідає Толя. Оля його — штовх!

— Бережись, бережись! Правуй, Толю, правуй! — кричить Оля.

Не вправував Толя: санки вбік! Толя тільки — беркиць у намет!

— Здорово забився? — питає дідусь.

— Та ні, дідусю, сніг же не твердий.

За Остапом Вишнею

2. Які речення містять попередження про небезпеку? Як вони вимовляються? На що вказує знак оклику в кінці речень? Які це речення за інтонацією?

3. Спиши два останні речення. Які вони за метою висловлювання?

4. Яке значення має слово *беркиць*? Обери правильну відповідь:

— повзти на колінах;

— впасти, перекинувшись;

— лягти, розкинувши руки.

39.1. Спиши текст, вставляючи у словах пропущені букви. Поясни розділові знаки в кінці речень.

Я ходжу вулицями в..ликого с..ла і д..вуюся. Який він гарний, мій Кривин! Яка вона чудова — наша ш..рока вулиця! Які хороші, добрі, прац..овиті люди ж..вуть тут!

За Сергієм Козаком

2. Встанови зв'язок між словами в останньому реченні.

3. Склади та запиши окличне речення про своє місто (село) і свою вулицю.

40.1. Прочитай. Які речення містять повідомлення, а які — питання? Які з них потрібно вимовляти з особливим почуттям?

Ну й ловко грає Андрійко на пицику

Ви ніколи не чули, як він грає

Пицик у нього як живий

А подумати тільки — звичайний пицик із стручка жовтої акації

За Олесем Донченком

2. Спиши. Постав у кінці речень відповідні розділові знаки.

Звертання

41.1. Прочитай. Чи становлять подані речення текст? Обґрунтуй свою думку.

Ану, дітлашня, налітай! Заходьте, будь ласка. Заспівайте, Любцю і Матвійку, на прощання. Добридень вам, люба господине, з весною вас! Ви, тату, не турбуйтеся! Візьми ось грушечок та сливочок за те, що гарно співав.

Сергій Козак

2. У яких реченнях названо того, до кого звертаються?

Зверта́ння — це слово чи сполучення слів, якими ми називаємо того, до кого звертаємося.

В усному мовленні звертання виділяється інтонацією, а на письмі комою (комами). Наприклад: *Максимку, хочеш побачити солов'яток? Сідайте, любі гості, до столу! Що трапилось, доню?*

42.1. Прочитай речення з української народної казки «Лисичка-сестричка і вовк-панібрат», додавши замість крапок з довідки звернення.

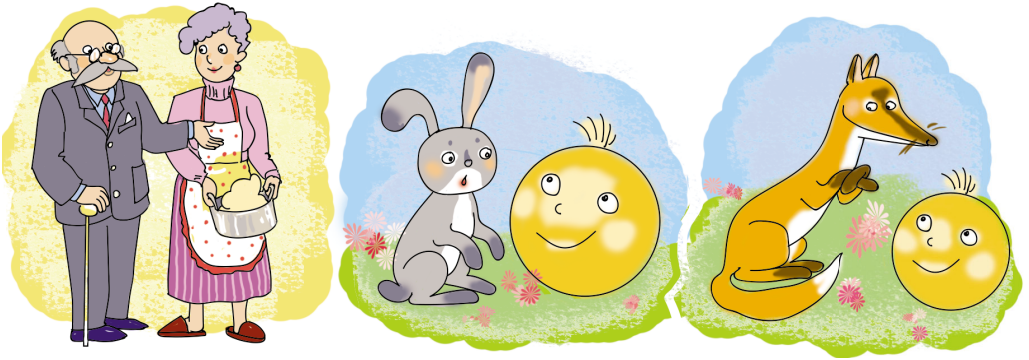
1. Здорова була, ... !
2. Ловися, ..., велика й маленька!
3. ... , підвези мене!
4. Мерзни, мерзни, ... !
5. Дивіться, ... , яка здорова лисиця лежить!

Для довідки. Лисичко-сестричко, рибко, вовчику-братуку, вовчий хвосте, хлопці.

2. Запиши речення. Підкресли звертання. Поясни розділові знаки.

3. Назви слова з протилежним значенням.

43.1. Розглянь малюнки. Пригадай, яка це казка. Склади кілька речень за малюнками. У реченнях використовуй звертання.

2. Запиши два речення із звертанням.

44.1. Прочитай речення, вставляючи з дужок звертання.

1. (Оленка, Оленко), до тебе прийшли друзі.
2. Немає кращого товариша за тебе, (Євген, Євгене)!
3. Що з тобою сталося, (дитина моя, дитино моя)?
4. (Люба бабуся, любя бабуся), вітаю тебе зі святом!

2. Запиши два речення (на вибір). Підкресли звертання.

45.1. Прочитай жарт.

— Татуню мені так часто сниться, що я космонавт
Що треба зробити, щоб стати космонавтом

— Треба менше спати сину

2. Запиши, вставляючи пропущені розділові знаки. Підкресли звертання.

46.1. Прочитай вірш Яна Райніса. Назви звертання.

Лисиця каже:

— Милий кроте,
а виповзи нагору!
Скажи, чому вузенький
вхід зробив

у власну нору?

— Тому, лисичко дорога,
тут міркування прості,
щоб ти ніколи не змогла
прийти до мене в гості!

Переклад *Степана Жупанина*

2. Спиши спонукальне та питальне речення. Підкресли звертання. Поясни розділові знаки в кінці речень.

Члени речення.

Головні та другорядні члени речення

47.1. Прочитай речення. Постав до них якомога більше питань.

Андрійко складає речі на письмовому столі. Увечері хлопчик з друзями йде на циркову виставу.

Слова в реченні, до яких можна поставити питання, називаються **членами речення**.

48.1. Прочитай вірш.

Малює Марина малину,
Галина малює калину.
Росте у Галини малина,
цвіте у Марини калина.

Василь Кравчук

2. Про кого або про що йдеться в кожному реченні? Дай відповідь одним словом. Постав до цього слова питання **х т о?** або **щ о?**. Це слово називається **підметом**.

3. Що говорить про підмет? Постав до цього слова питання. Це слово називається **присудком**.

4. Спиши речення. Підкресли підмет однією рисою, присудок — двома.

Підмет вказує, про кого або про що говориться в реченні, і відповідає на питання **хто?** або **що?**.

Присудок вказує, що говориться про підмет, і відповідає на питання **що робить?** **що зробив?** **що роблять?** **яким є підмет?** **хто він такий?** та інші.

Підмет і присудок — це **головні члени** речення. Усі інші члени речення називаються **другорядними**. Наприклад: *Дні погожі та ясні. Різнокольорові метелики кружляють над травами.*

49.1. Прочитай текст, вставляючи з довідки потрібні слова.

Шишкарі ... яйця взимку. Птахи ... з паличок тепленьке гніздо. ... не продуває його. Розлоге ... захищає гніздо від дощу й снігу. У такій «квартирі» пташенята ... безпечно.

За Анатолієм Давидовим

Для довідки. Вітер, висиджують, почуваються, будують, гілля,

2. Спиши. Визнач, якими членами речення є вставлені слова.

50.1. Склади та запиши речення з «розсипаних» слів.

1. Нам, розкажи, цікаву, бабусю, казку.
2. Верблюди, серед, іде, пісків.
3. Кіт, дримає, на, чорний, ослоні.
4. О, мама, з, години, роботи, котрій, приходить.
5. Ти, на, чому, запізнився, сьогодні, урок.

2. У розповідних реченнях підкресли підмет і присудок.

3. Поясни розділові знаки в спонукальному реченні.

51. Склади та запиши речення за схемами. Підкресли підмет і присудок.

... _____ = _____ :
= _____ ... _____ :
_____ = _____ ... :

52.1. Прочитай прислів'я. Як ти їх розумієш?

І добрий кінь спотикається.
І маленька цибунка до
слиз доведе.

2. Спиши. Підкресли підмет і присудок.

53.1. Прочитай і спиши текст.

Зів'яло і полетіло з дерев листя. Сумно зашелестіла пожовкла кукурудза. Дуже вкоротилися дні. Остудилися ночі.

За Василем Думанським

2. Підкресли головні члени речення. Постав від них питання до інших другорядних членів речення.

54.1. Прочитай текст, вставляючи з довідки пропущені другорядні члени речення.

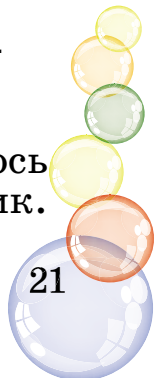
Настає ... вечір. Сонце кидає на проміння. У цей час вилітають хрущі. З ... дзижчанням вони перелітають з одного ... на інше.

Для довідки. Ліс, травневий, дерева, прощальне, веселим.

2. У перших трьох реченнях визнач підмет і присудок.

55.1. Прочитай текст. Добери до нього заголовок.

На галявині стоїть годівниця. Біля неї лось порядкує. Він неквапливо жує березовий віник.

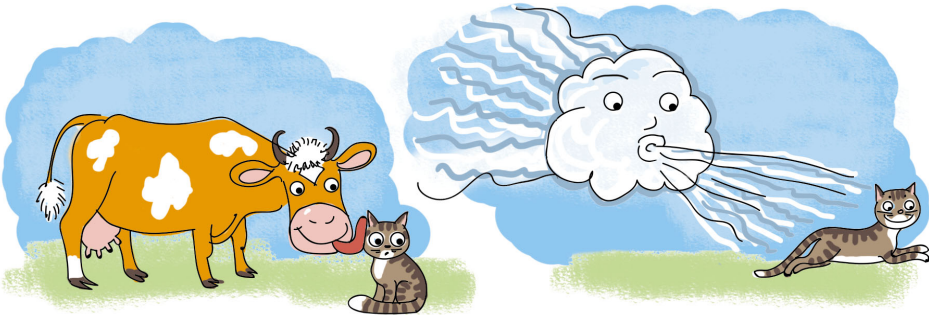
Із-за куща кізки виглядають. Вони нетерпляче перебирають ніжками. Раптом неподалік щось тріснуло. Кізок немов вітром здуло.

За Анатолієм Давидовим

2. Спиши перші три речення. Назви в них другорядні члени.

3. Як ти розумієш виділений вислів? Які з поданих нижче висловів близькі до нього за значенням?

Як на колючках; як корова язиком злизала; як у тумані; як крізь землю провалився.

56.1. Прочитай текст, доповнюючи речення другорядними членами з довідки.

Сонечко ... світить. З дерев ... вітерець збиває сніжинки. Десь ... стукає дятел. ... попискують по-вски. Синички **цвірінькають**.

Для довідки. Легенький, ясно, діловито, весело.

2. Назви звуки у виділеному слові.

57.1. Спиши вірш, вставляючи з довідки назви професій.

... вивчає небо в телескоп щоночі.
Отже, Всесвіт бачить він на власні очі.
... над кресленням міркує.
Зореліт новий він конструює.

Клим Чурюмов

Для довідки. Інженер, астроном.

2. Підкресли підмет і присудок.

ТЕКСТ

Що таке текст

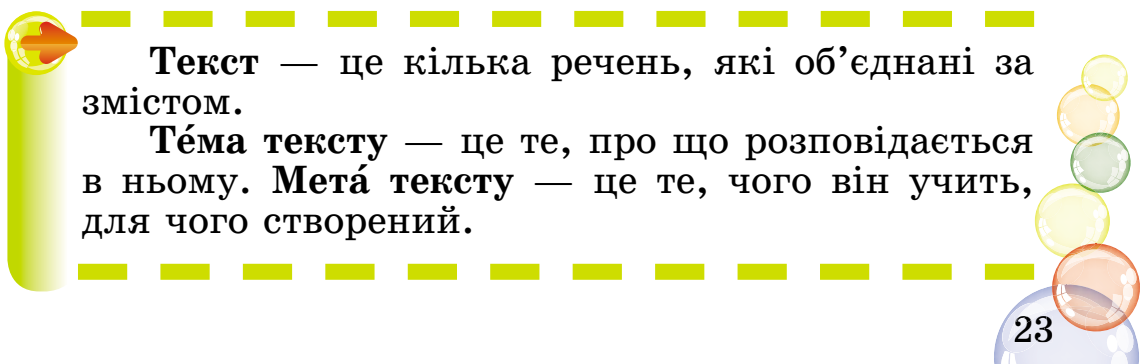
- **58.1.** Прочитай речення. Чи пов'язані вони за змістом? З яких речень можна утворити текст?

Як же мені не плакати, півнику? Ото вже їх четверо в рукавичці сидить. Росла дідова ріпка, росла! Була в мене хатка лубова, а в лисиці льодяна. А коли прийшла осінь, дід пішов ріпку рвати. Мишенята було тільки й знають, що танцюють та співають. Настала весна, хатка в лисиці розтанула. Навчив соловей вовка співати. Попросилася вона до мене, і мене ж вигнала. От замісив півник тісто, приніс дрова та й розпалив у печі. Ось іду тепер, сам не знаю куди.

2. Що потрібно зробити, щоб утворився текст? Прочитай виправлений текст.
3. Продовж розповідь кількома реченнями.

 Текст — це кілька речень, які об'єднані за змістом.

Тема тексту — це те, про що розповідається в ньому. **Мета́ тексту** — це те, чого він учить, для чого створений.

59.1. Прочитай. Визнач тему й мету тексту.

Дехто думає: «Навіщо птахів підгодовувати, при-
ваблювати? Їх і так сила-силенна». Так міркувати
можуть тільки ліниві, нецікаві, неосвічені люди.
Звідки їм знати, що в заповідниках цим спеціально
займаються дорослі люди. Вони роблять ятки для
качок, будиночки для гоголів, майструють синич-
ники тощо.

За Геннадієм Труфановим

2. Як можна відповісти на поставлене в тексті запитан-
ня? Запиши свою відповідь.

60.1. Прочитай речення. Доповни одне з них кількома
реченнями так, щоб утворився текст.

1. Задзвонив телефон.
2. М'яч влетів у ворота.
3. Біля погребя стояв Мурчик.

2. Запиши текст. Визнач його зачин, основну частину й
кінцівку.

61.1. Прочитай текст. Про кого в ньому розповідається?

Вівсянка — звичайна маленька пташина, з горобця зав-
більшки. У неї не лише голова,
а й горлечко та черевце жовто-
гарячого кольору — як у стиг-
лого вівса. Через це, мабуть,
ї назвали її вівсянкою.

Щоправда, дехто вважає,
що ця пташка називається так
тому, що дуже любить вівсяні зерна. Скрізь ви-
шукує зернинки: на полях, на путівцях, біля зерно-
вих складів.

За Миколою Леденцовим

2. Спиши речення, які містять опис пташки.

62.1. Прочитай прислів'я. Визнач їхню тему.

Той ми друга матиме,
хто сам другом буде.
Хто тільки себе любить —
друзів не має.

2. Спиши прислів'я. Побудуй звуко-складову модель виділеного слова.

Типи текстів. Розповідь, опис, міркування

63.1. Прочитай текст. Визнач його тему.

Собака свійський належить до ссавців. Походить від вовка, можливо, шакала. Висота різна — від п'ятнадцяти сантиметрів до одного метра, маса — від шестисот грамів до дев'яноста кілограмів. На передніх лапах по п'ять пальців, на задніх — по чотири. Має 42 зуби, з яких найбільш розвинені ікла. У собак свійських тонкий нюх, гострий слух і зір.

2. Де може бути надрукований цей текст — у довіднику про тварин чи в збірнику оповідань? Чому ти так думаєш?

64.1. Прочитай розповідь учня про свого домашнього улюбленця. Який це текст — розповідь, опис чи міркування? Де може бути надрукований цей текст — у підручнику чи в довіднику про тварин?

У мене є кошеня Пончик. Воно руде-руде, від хвоста до мордочки. У Пончика очі як маленькі гудзики, зелені й блискучі. Мордочка маленька й кумедна. Шерсть у Пончика кошлатенька, лапки маленькі й біленькі, а хвостик тоненький. Пончик маленький і дуже товстенький.

Мій улюбленець — дуже розумне кошеня. Він любить гратися, наприклад перекидатися на дивані. Він завжди розуміє мене.

Коли я дивлюся на мого гарненького Пончика, мені хочеться взяти його, обійняти та розцілувати.

2. Порівняй опис кошеняти та фото. Що ти помітив/помітила?

3. Розкажи про свого домашнього улюбленця.

65.1. Прочитай текст. З якою метою його створено?

ОБ'ЯВА

Загубилося цуценя. Прикмети: вік — чотири місяці, порода — пудель, колір — чорний, одне вухо з білою плямою. Хто знайде, зателефонуйте, будь ласка, за номером 488-70-77.

2. Склади за зразком обяву про іншу тварину.

66.1. Прочитай. Доповни дві останні групи слів відповідними назвами ознак.

1. *Зріст* — високий, середній, низький.
2. *Обличчя* — продовгувате, овальне, кругле.
3. *Губи (вуста)* — нормальні, великі, вузькі.
4. *Волосся* — каштанове, русяве,
5. *Очі* — великі, гарні

2. Змалюй словами портрет свого друга (подруги). Використовуй у розповіді слова — назви ознак.

67.1. Прочитай жарт. Чи є цей текст розповіддю? Доведи.

ОГОЛОШЕННЯ

Загубився третьокласник Нестор Грушка. Особливі прикмети: руки немиті, штани зім'яті, волосся

розкуйовджене, синець під оком, у портфелі немає жодного підручника.

Якщо хто знайшов, просимо не турбуватися і до нас не приводити.

Директор школи № 161

2. Чому, на твою думку, директор не хоче повертати в школу цього учня?

3. Назви слова, що називають предмети, ознаки та дії.

68.1. Прочитай речення. Про що в них розповідається? Які речення є зайвими в тексті? Доведи це. Прочитай вправлений текст.

На столі стояв брудний посуд. Брудне обличчя і руки справляють неприємне враження. Найсимпатичніша людина в брудному вигляді видається непривабливою. Але головне, що бруд не лише некрасивий, а й небезпечний. Владик не помив руки після гри у футбол. Тому потрібно мити руки після їжі, прогулянки тощо. Ця дрібниця допоможе зберегти здоров'я.

2. Запиши речення, яке містить головну думку тексту.

69.1. Прочитай опис гри «Риба-кит».

У просторій кімнаті поставте стільці, сядьте ладком.

Кімната — це «море». А кожен, хто сидить на стільці, — яка-небудь «морська **рибка**»: оселедець, пікша, тріска... Тільки **бідолаха** «кит» без місця. Плаває він між рибок і одну по одній за собою кличе. Невдовзі вже цілий табунець за ним увивається.

Аж ось кит гукає: «На морі буря!»

Всі шуг до стільців. А хто проґавив місце — за кита стає.

Анатолій Григорук

2. Перекажи правила гри.

3. У які ігри ти любиш грати з друзями? Розкажи правила однієї з них.

70.1. Прочитай речення розташуй їх так, щоб вийшов текст. Визнач зачин, основну частину й кінцівку тексту.

Зацвірінькали горобці.

Зі стріхи звисають срібні бурульки.

Усе говорило про **наближення** весни.

За вікном поменшало снігу.

Удень їх **видоїть** ще не гаряче сонце, вони стануть маленькими і гостренькими.

За Сергієм Козаком

2. Запиши текст. Поділи для переносу виділені слова. Назви слова, які не можна переносити.

Заголовок тексту

71.1. Прочитай виразно вірш.

Знайшов мурашка гарну бадилину.

Везе-везе... везе-везе...

І так, і сяк, і вгору, і в долину! —
така важка, ніяк не доповзе.

Прийшла на поміч різна комашина,
ще й коника гукнули стрибунця.

Три дні, три ночі царство мурашине
рубало бадилинку на дровця.

Ліна Костенко

2. Прочитай заголовки. Який з них ти вважаєш найвдалішим? Який, на твою думку, належить авторові?

Поміч комах. Справжні друзі. Мурашки думають про зиму. Важка бадиліна.

Заголо́вок коротко позначає те, про що розповідається в тексті. Заголовком може бути:

- слово («Осінь», «Допоміг»);
- сполучення слів («Маленькі помічники», «Огірок і капуста»);
- речення («Береза плаче», «Відлітають журавлі»).

72.1. Прочитай текст. Визнач його тему. Добери до тексту заголовки. Запиши.

На сонці **дрімала** кішка. Біля неї **бавилося** трійко кошенят. Вони раз по раз м'якими клубочками штовхалися до **матері**. Кішка лизала їх тонким язиком. Для неї вони, різномасті, були однакові — рідні.

За Василем Думанським

2. Спиши перші три речення. Назви слова, які замінюють слово *кішка*.

3. До виділених слів добери близькі за значенням.

73.1. Прочитай текст. Визнач його тему й мету.

Напевно, кожен зустрічав в лісі блакитний дзвіночок. Ця квітка є лісовим готелем для комах. Дзвіночок на ніч не закриває свою квітку, і туди заповзають всі, хто хоче в теплі переночувати. Удень лісовий дзвіночок рятує комах від негоди.

Перш ніж зірвати цю красиву і добру квітку, подумай, що це чиясь домівка.

З журналу «Барвінок»

2. Прочитай заголовки. Обери найвлучніший.

Лісовий готель. Дзвіночок. Гостинна квітка.

3. Які квіти, що ростуть у лісі, ти знаєш? Опиши їх.

74.1. Прочитай текст. Про що в ньому йдеться? Добери заголовки до тексту.

Увечері Івась ішов з дідусем на маяк. Дідусь ретельно все перевіряв, потім вони спускалися східцями

башти і йшли додому. Тепер тільки маяк панував над морем. Він вказував дорогу нічним кораблям.

За Василем Грінчаком

2. Запиши заголовок, спиши текст. У двох останніх реченнях підкресли головні члени.

Абзац

75.1. Прочитай текст.

Вербова лоза — міцна й гнучка. От і плетуть з неї хто кошики, хто валізки, хто полиці на книжки, хто абажури, а хто — крісла, столи та канапи.

Не всі вербові прутики для цього придатні. Годяться лише рівні чисті лозинки, без пагінців. З них повинна легко здиратися кора. І завтовшки вони мають бути однакові.

Здавна українські народні майстри славляться виробами з лози.

За Марією Гараєвою

2. На скільки частин поділено текст? Про що розповідається в кожній частині?

Абза́ц — це частина тексту. Абзац складається з одного або кількох речень, пов'язаних за змістом. Кожний абзац починається з нового рядка.

- 76.1. Перестав абзаци так, щоб вийшов текст. Прочитай. Яке завдання цього тексту — описати предмет чи розповісти про щось?

ЗАЄЦЬ І ЧЕРЕПАХА

Черепаха рушила в дорогу, а заєць ліг під кущем і сміється: «Поспішай, поспішай, черепахо, усе одно я тебе обжену». Але поки він так насміхався, черепаха обійшла галявину. Кинувся заєць за нею, але пізно.

Засперечалися одного разу заєць і черепаха, хто швидше лісову галявину оббіжить.

Бігати він вмів, але не знав того, що лежачи на одному місці й від черепахи відстати можна.

2. Перекажи текст своїми словами.

3. Спиши речення, що містить головну думку тексту.

77.1. Прочитай виразно текст. Добери до нього заголовок.

Я стрибнув на купу соломи. Мамо рідна, куди я забрався! Оце висота! Видно звідси наше село, ставок. Греблю. І степ видно навкруги — до самого, здається, **Чорного моря!** Тут відчуваєш себе птахом.

Я б ще дивився на село й степи, та хочеться і вниз покотитися. Це просто блаженство — падати й пірнати в пухку соломую!

За Віктором Близнецем

2. Що викликало захоплення у хлопчика? Як потрібно читати окличні речення?

3. Поясни написання виділеного слова.

78.1. Прочитай текст. На які частини його можна поділити?

МЕДОВІ СНИ

Вечірньої пори на пагорбі сиділа ведмедиця зі своїм синочком Мишком. Вони дивилися на зорі, і мама розказувала синові казку про Велику й Малу Ведмедиць. Ведмежа раділо, що його мама схожа на ту далеку Велику Ведмедицю, а він — на свою маленьку сестричку. Раптом налетів вітер і викотив на зоряне небо велику хмару. З долини дихнуло колючим холодом. Через кілька днів загуляла в лісі хурделиця. Сніг присипав землю. Але ведмедиця і її маленький синочок Мишко вже спали в затишнім барлозі, дивлячись малинові й медові сні.

За Станіславом Шаповаловим

2. Спиши текст, поділивши на абзаци.

3. У третьому реченні підкресли головні члени.

79.1. Прочитай текст. Про що в ньому розповідається? Хто є його автором?

Від матері почув слова:

Сонце заходить,
Гори чорніють,
Пташечка тихне,
Поле німіє...

Я ще на знав тоді, що це вірш Тараса Григоровича Шевченка. Я був маленький, не вмів ні читати, ні писати. Але краса поезії вразила мене. Мені чулася в цих словах музика.

Тепер Шевченкові слова нагадують про дитинство. З рідного слова, з прекрасної нашої української мови починається для мене Вітчизна.

За Василем Сухомлинським

2. Які вірші прочитала мама синові? Що почув хлопчик у віршах Шевченка? Прочитай ще раз ці рядки. Вслухайся в їхнє звучання.

3. Правильно розстав частини плану. Запиши план.

План

1. Із чого починається Вітчизна?

2. Слова, почуті від матері.

3. У цих словах чулася музика.

4. Спиши речення, що відповідають останньому пункту плану. Підкресли слово, близьке за значенням до слова **Батьківщина**.

80.1. Прочитай текст. Визнач його частини.

КАЗКА ПРО РІПКУ ТА ВНУЧКУ

У бабусі та дідуся виросла ріпка. Ось така — завширшки! Ось така — заввишки!

— Нумо ріпку рвати, — кличе дідусь бабусю, — бо сам не здужаю.

Тягне, тягне бабуся — поперек заболів, а ріпка — ані руш!

Збіглися помічники. І собачка тягла! І кицька допомагала! І мишка аж упріла!

А ріпка й не поворухнулася. Чому? Бо не схотіла ту ріпку рвати внучка. Вона була білоручка.

Юрій Ярмиш

2. Склади та запиши план тексту.

81.1. Прочитай текст. Поділи його на абзаци й спиши.

Цвітуть соняшники як маленькі сонечка. Ось на пахучі круги опустилися бджоли. Вони заглядають у кожну квіточку, прядуть лапками. Лесіку цікаво дивитися на веселу бджолину роботу. Тепер він не промине жодної соняшникової корони, щоб не придивитися до неї.

За Яремою Гояном

2. Встанови зв'язок між словами в другому реченні.

3. Підкресли слова, які замінюють у тесті слово *соняшники*.

Зв'язок між реченнями в тексті

82.1. Прочитай речення. Розташуй їх так, щоб вийшов текст.

Здається, що вони ніколи й не відпочивають.
Над ними, мов чорні стріли, гасають ластівки.
Буйно піднімаються хліба, трави.

За Олександром Копиленком

2. Запиши текст. Підкресли слова, які зв'язують речення між собою.

Речення в тексті зв'язуються за допомогою повторюваних і близьких за значенням слів, а також слів *він, вона, цей, ця, те, там, тоді* тощо. Наприклад:

На луках виросла жовта кульбабка. От вона одцвіла, у неї з'явилася біла шапочка. У шапочці багато пушинок. Стеблинка й промовляє до пушинок... (За Василем Сухомлинським).

83.1. Прочитай текст, доповнюючи його словами з правого стовпчика й уникаючи повторення слів.

Квітує калина. Соловейко звив на ... гніздо. ... тьохкає. А калина цвіте й заглядає у вікно. ... тьохкає, поки калина не перецвіте.

За Борисом Харчуком

каліні — ній

соловейка — він

2. Чи складають речення текст? Як його можна назвати?

3. Спиши перші два речення. Підкресли слова, які їх зв'язують.

84.1. Прочитай текст.

ХАТКА, У ЯКІЙ НІХТО НЕ СПИТЬ

Над кімнатою хлопчика жив песик, який цілу ніч гавкав, і хлопчик не міг заснути.

Над песиком жила киця, яка цілу ніч нявчала, і песик не міг заснути.

Над кицею жила сіра мишка, яка цілу ніч гризла дірку в підлозі, і киця не могла заснути.

А над сірою мишкою був залізний дах, по якому щоначі бубонів дощик, і мишка не могла заснути.

Ось така це була хатка, у якій ніхто вночі не спав. Бо над кімнаткою хлопчика жив песик...

Ярослав Павлюк

2. Яким словом зв'язане перше речення з другим, друге з третім і так далі?

3. Розглянь малюнок. Розкажи кількома реченнями про мешканців незвичайної хатки.

85.1. Прочитай речення. Як їх потрібно розмістити, щоб вони утворювали текст?

Назар їх годує один раз на день. Там живуть золоті рибки, верхівки, комети й мечоносці. У Назара вдома є великий акваріум.

2. Спиши речення у правильній послідовності.

3. Підкресли слова, яких вжито для зв'язку речень у тексті.

4. Продовж усно розповідь. Який текст у тебе вийшов — розповідь чи опис?

86.1. Прочитай вірш. Визнач його мету.

РІДНИЙ ДІМ

Хай живе наш рідний дім!
Тепло й затишно у нім.
Тут і тато, тут і ненька,
і бабусенька рідненька,
і веселий наш дідусь
крутить пишний русий вус.

Євген Железняков

2. Спиши вірш. Підкресли слова, яких вжито для зв'язку речень у тексті.

87.1. Прочитай текст. Як його було виправлено? Чи погоджуєшся ти із зробленими замінами?

Шишкарі виводять пташенят узимку. У цей час вони шишкарі мають найбільше їжі.

Шишкарі харчуються насінням ялини, сосни. Воно І Насіння визріває восени. Насіння тримається аж до птахів весни. Через те шишкарів назвали шишкарями.

2. Запиши виправлений текст. Підкресли слова, за допомогою яких було вдосконалено текст.

88.1. Перестав абзаци так, щоб утворився текст. Прочитай. Добери заголовок до тексту.

І тут Жук здогадався. Він узяв пензлик і розфарбував чорними цятками всю спину Сонечка. І від цього стало Сонечко ще ошатнішим.

Побачив її Жук і вигукнув:

— Сонечку, у тебе на спині чорна цятка!

Дуже засмутилося Сонечко:

— Що ж мені тепер робити?

Любило Сонечко загорати на сонці. І одного разу воно так довго загорало, що задимилася його гладенька червона спинка і з'явилася на ній кругла чорна цяточка.

За Іриною Пивоваровою

2. Назви питальне речення та речення із звертанням.

3. Спиши перше речення. Визнач у ньому члени речення.

89.1. Прочитай лист.

Привіт, Оленко!

Я дуже скучаю за тобою.

Учора ми з класом ходили в цирк. Враження — неймовірні! Найбільше мені сподобався канатоходець. Чого він тільки не робив на канаті — і ходив, і стрибав, і танцював, і навіть їздив на велосипеді!

Коли ти приїдеш до Києва, ми обов'язково підемо в цирк разом.

Дуже чекаю нашої зустрічі на канікулах.

Твоя подруга Юля

2. Розглянь малюнок. Доповни лист розповіддю про виступи дресирувальника, клоуна або жонглера (на вибір).

90.1. Напиши лист другові/подрузі з розповіддю про улюблену телепередачу або улюбленого блогера.

91.1. Прочитай два варіанти тексту. Запиши той, який тобі здається кращим. Поясни свій вибір.

Івасеві дуже подобалося лазити по скелях. Там, у скелях, гніздилися чайки. Івась залазив аж на вершину скелі і на скелі здіймав галас. Чайки з вереском шугали над скелями. Чайки ладні були скинути Івася зі скелі в море.

Івасеві дуже подобалося лазити по скелях, де гніздилися чайки. Він видирався аж на вершину і здіймав галас. Чайки з вереском шугали над скелями, ладні скинути його в море.

Василь Грінчак

2. Які слова в тексті мають такі значення: а) швидко злітати вгору або стрімко опускатися вниз; б) готовий до певних дій, охочий що-небудь зробити?

92.1. Попрацюй над вдосконаленням тексту. Заміни слова, що повторюються, і тоді ти прочитаєш вірш, який написав Петро Мостовий.

Йшов Андрійко до села,
поруч Андрійка тінь ішла.
Андрійко тінь спіймать хотів —
тільки ноги натовив.
Тінь вертілась, вихилялась,
але в руки не давалась.
Так Андрійка й довела
аж до самого села.

Для довідки. Нього, він, її, хлопчину.

2. Запиши виправлені перші чотири рядки.

3. У першому реченні підкресли головні слова. Усно встанови зв'язок між словами.

93.1. Прочитай текст. Про що ти дізнався/дізналася? Визнач, який це текст — розповідь, опис чи міркування.

Донедавна білі лелеки були окрасою багатьох міст і селищ. А нині їх залишилося дуже мало. У Німеччині ентузіасти вже закуповують яйця лелек у Північній Африці і виводять пташенят в інкубаторах. Чому вони цим займаються? Тому що людям бракує лелек. Вони ладні піти на все, аби зберегти цих дивовижних птахів, не дати їм зникнути назавжди.

За Геннадієм Труфановим

2. Хто або що в природі, на твою думку, також потребує захисту?

3. Визнач слова, яких вжито для зв'язку речень у тексті.

4. Випиши питальне речення. Запиши відповідь на нього.

СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Значення слова.

Однозначні та багатозначні слова

 94.1. Прочитай текст. Визнач його тему. Добери заголовок.

Корінь відіграє дуже важливу роль у житті рослини. Він утримує рослину в землі, «добуває» для неї воду та мінеральні солі. Що сильніший корінь, то більше «їжі» він може дістати для стебла і листя. Корінь уміє зберігати поживні речовини. Такий знайомий нам корінь моркви є справжньою коморою вітамінів.

2. Що дає корінь рослині?
3. Які ти знаєш корені, не пов'язані з рослинами?

 Слово може мати кілька значень. Наприклад: *Ручка*. 1. Маленька рука. 2. Частина предмета, за яку його тримають чи беруть рукою. 3. Прилад для писання.

95.1. Прочитай і відгадай загадку Віри Куліш-Гальчинської.

Все біжить без рук, без ніг,
поспішає без доріг.
Тільки сонце припече —
частка в небо утече.
І велика й невеличка
угадали діти? ...

2. Прочитай статтю зі словника, яка розтлумачує значення слова *бігти*. У якому значенні вжито це слово в загадці?

Бігти. 1. Рухатись, швидко переставляючи ноги. 2. Простягатися в далечінь довгою смугою. 3. Швидко нестися в повітрі (про хмари, дим і т. ін.). 4. Швидко минати, проходити, збігати в часі.

3. Склади та запиши чотири речення із цим словом, вжитим у різних значеннях.

96.1. Прочитай вірш. Поясни його назву.

ТАРАСИК ТЕЖ ПОПРАЦЮВАВ

Рве Маринка у торбинку
звіробій і материнку.
Оля, Толя, Шура, Ната
вже сніпок нарвали м'яти.
Їклава, Боря і Сергій
рвуть ромашку й деревій.
Рвуть завзято, рвуть до спеки —
будуть ліки для аптеки...
А Тарасик на дубочку
рве собі... штанці й сорочку.

Микола Томенко

2. Знайди у вірші слово, вжите в різних значеннях.

3. Запиши у два рядки назви рослин та імена дітей за алфавітом.

97.1. Прочитай текст. Які розділові знаки вказують на те, з якою інтонацією його слід читати?

Шурик усе віддав би, лише бути б таким, як Ігор Дмитруха! О, Ігор Дмитруха — то велика людина! Як кажуть хлопці — молоток! З таких виростають полководці, герої і чемпіони.

Всеволод Нестайко

2. Знайди в тексті слово, що має такі значення: а) ручне знаряддя — металевий або дерев'яний брусок, насаджений на держак; б) молодець, молодчина. У якому значенні використав його Всеволод Нестайко? Склади речення із цим словом, вживши його в іншому значенні.

98.1. Прочитай і спиши вірш.

Вітя — світла голова. Ви йому не заважайте.
Вітя вчить нові слова. Ви без нього погуляйте.

Ганна Чубач

2. Підкресли у вірші слово, яке має такі значення: а) частина тіла людини, у якій міститься мозок; б) розумна людина; в) керівник установи, організації тощо. У якому значенні вжито це слово у вірші?

3. У другому реченні підкресли головні та другорядні члени.

4. Назви спонукальні речення.

Пряме і переносне значення слова

99.1. Прочитай вірш.

Тоне в квітах, у садах
наша вулиця.
Хто хоч раз пройде по ній —
замилується.

Степан Жупанин

2. У якому значенні вжито слово *тоне* — у прямому чи переносному? Склади та запиши речення із цим словом в іншому значенні.

3. На якій вулиці ти живеш? Чи знаєш ти, чому вона так називається? Що можеш розповісти про свою вулицю?

100.1. Прочитай текст. Добери заголовок. У прямому чи переносному значенні вжито виділені слова?

А річка **поспішала**, **метушилася** на порогах, обминала перепони і квапилася вперед. Вона не думала, що її може поглинути океан. Добре було **лащитися** до берегів, **вблискувати** під сонцем та місяцем. Річка любила, коли її черпали відрами, **хвилювали** човнами.

За Василем Думанським

2. Склади усно кілька речень, вживши виділені слова в прямому значенні (на вибір).

3. Знайді в тексті слово, що має таке значення: кам'янисте підвищення дна, яке порушує спокійну течію річки.

101. Прочитай жарт.

— Кропива кусається? – запитала Катруся маму.

— Кусається.

— І гавкає?

2. Як слово вжито в переносному значенні? Склади й запиши із цим словом речення, вживши в прямому значенні.

102.1. Вгадай слова за описом їхнього прямого та переносного значень.

1. Хижий птах із чорним або сірим пір'ям. 2. (переносне) Неуважна, нерозторопна людина; роззява.

1. Опади у вигляді частинок льоду. 2. (переносне) Велика кількість.

1. Замерзла вода. 2. (переносне) Щось холодне, позбавлене душевної теплоти.

Для довідки. Гава, град, лід.

2. Як ти розумієш вислови «ловити ґави», «град сліз», «лід у словах», «лід у погляді»?

103.1. Прочитай і відгадай загадку Марії Пономаренко.

Коли це буває,
що клен запалає?
А прихопив морозець

та повіяв вітерець,
весь вогонь на землю впав,
зовсім клен без листя став.

2. Спиши загадку. Підкресли слова, вжиті в переносному значенні.

Слова, близькі за значенням (синоніми)

104.1. Прочитай слова. У які групи за значенням ти можеш їх об'єднати?

Милозвучний, ясно-синій, низький, блакитний, невисокий, лазурівий, благозвучний, малий, мелодійний.

2. Запиши в окремі рядки слова, близькі за значенням.

Слова, близькі за значенням, називаються синонімами. Наприклад: *розмовляти, говорити; обличчя, лице; завзятий, наполегливий.*

105.1. Заміни виділені слова близькими за значенням. Запиши утворені сполучення слів.

Хоробрий хлопчик, **нелегке** завдання, **вісоко підскакувати**, **кумедне** цуценя, **пуста** кімната, **піймати** хруща.

2. Склади та запиши речення з одним з утворених сполучень слів.

106.1. Відгадай ребуси.

2. Запиши слова-відгадки. Що ти можеш сказати про значення цих слів?

107.1. Прочитай і відгадай загадку.

З небокраю, з-за діброви
вийшли кралі чорноброві,
принесли водиці жбан,
полили великий лан.

2. Доповни синоніми словами із загадки. Запиши одну групу слів (на вибір).

Видноколо, обрій, горизонт,
небосхил,

Глек, глечик, гладущик,

Поле, нива,

108.1. Прочитай. Якою є ця розповідь — художньою чи науковою? Обґрунтуй свою думку.

Густі тумани злизували сніги, мовби морозиво.
До самого синього моря захлюпотіли струмки.

Діти енергійно колупали лід. Вони жадали швидше прогнати зиму, бо набридла вона своїми завірюхами та морозами.

За Василем Думанським

2. У першому абзаці знайди слово, вжите в переносному значенні.

3. Знайди в тексті синоніми до слів: *завзято, крига, политися, ручаї, дітлахи, хотіти, надокучити, віхоли.*

4. Спиши другий абзац, замінюючи виділені слова синонімами.

109.1. Прочитай. Який це текст — розповідь, опис чи міркування?

Сніг випав несподівано. Лапатий-прелапатий.
Три дні йшов, а потім перестав. Усміхнулося сонце.
Ось-ось струмочки задзюрчать. Та морози перемогли.
Уночі знов поріша все легенько притрусила.

Учні йшли до школи сніговою ковдрою, слідами мерéжили її білизну́.

За *Анатолієм Давидовим*

2. В одному чи різних значеннях вжито виділені слова?
3. Назві слова, вжиті в переносному значенні.
4. Спиши текст. У першому, четвертому та п'ятому реченнях підкресли головні члени.

110.1. Прочитай вірш. Добери назву.

Ще в колисці немовля
слово «мама» вимовля.
Найдорожче в світі слово
так звучить у рідній мові:
мати, матінка, матуся,
мама, мамонька, мамуся!
Називаю тебе я,
рідна ненечко моя!

Варвара Гринько

2. Знайди у вірші слова, близькі за значенням.
3. Яке слово з тексту є синонімом слів *дитина, малюк*?

111.1. Відгадай ребуси.

,

Е

2. Намалюй відгадки. Перший малюнок спробуй зробити кумедним. Скільки кольорових олівців тобі знадобиться для другого малюнка?
3. Які слова, близькі за значенням до відгадок, ти знаєш? Зроби під кожним малюнком два підписи.

112.1. Прочитай привітання. Підготуйся його переказати.

Любий дідусю!

Вітаємо тебе з днем народження. Ми дуже любимо тебе за розум, працьовитість, доброту, уважність. **Бажаємо** тобі довгих років життя, здоров'я, успіхів у всіх справах. Обіцяємо завжди бути твоїми найпершими помічниками.

Твої онуки Люда та Роман

2. Які слова привітання ти міг/могла би сказати своєму дідусеві чи татові в їхній день народження?

3. Добери синоніми до виділених слів.

113.1. Прочитай слова. Випиши синоніми.

Вітати, бажати, поздоровляти, надійні, мрії, оцінка, бажання, зичити, вірні, хороший, успіх, перемога, друзі, гарний, здійснення.

2. Склади та запиши привітання другові/подрузі з днем народження, використовуючи подані слова.

114.1. Прочитай текст, вибираючи одне із слів у дужках. Які із слів у дужках є синонімами?

Жаба (живиться, харчується) комахами. (Жаба, вона) «стріляє» в (комах, них) язиком. Відбувається це (швидко, миттєво, блискавично). (Розгублена, приголомшена) комаха прилипає до клейкого язика жаби. Летіла муха — і нема (мухи, її). А жаба (чекає, чатує) на іншу.

За Юрієм Дмитрієвим

2. Спиши текст, розкриваючи дужки.

Слова, протилежні за значенням (антоніми)

115.1. Які з поданих слів мають протилежне значення? Запиши їх парами за зразком.

Зразок. *Поганий — чудовий.*

Брудний, твердий, ледачий, чистий, сильний, працьовитий, слабкий, м'який.

2. Зі словом, у якому звуків більше, ніж букв, усно склади речення.

Слова, протилежні за значенням, називаються **антонімами**. Наприклад: *старий* — *новий*, *увійти* — *вийти*, *перемога* — *поразка*.

116.1. Прочитайте текст в особах.

— Повертаються з вирію веселики наші, — розгладжує вуса дід.

— А чому веселики? — дивиться на діда Тарасик. — Журавлі!

— Ні, зараз, навесні, звуть люди журавлів веселиками, бо повертаються птахи додому. Вони **радіють**, що здолали далеку дорогу, що знову в рідних краях. А восени зватимуться птахи журавлями. Розстаються тоді з **батьківщиною** і журяться від того, що мусять летіти на чужині.

Стоять **старий** і малий, дивляться в небо.

За Василем Чухлібом

2. Назви синоніми.

3. Добери антоніми до виділених слів. Запиши слова парами. Що вони називають — предмет, ознаку чи дію?

117.1. Прочитай прислів'я. Поміркуй над їхнім змістом.

Щоб смак солодкого відчутти,
треба гіркого з'їсти.

Щедрий на слова — скупий
на діла.

2. Спиши. Підкресли слова, протилежні за значенням. На які питання вони відповідають?

118.1. Відгадай загадку Ігоря Січовика. Запиши відповідь.

Восени у вирій відлетіло 35 чорногузів. А навесні з вирію повернулося 27 лелек. Скільки чорногузів повернулося до рідного краю?

2. Назви антоніми та синоніми.

119.1. Прочитай і відгадай загадку.

Хоч не солодкий, та дуже смачний.
Хоч і дешевий, проте дорогий.
Сядем обідати — він на столі.
Люблять його і дорослі, й малі.

2. Спиши загадку. Підкресли антоніми.

3. Добери слова – назви ознак до відгадки.

120.1. Розмісти абзаци так, щоб вийшов текст.

Конвалія цвіте **недовго**. Незабаром замість дзвіночків на стеблинці **з'явиться** плід. Він спочатку зелений, а потім червоний.

У затінку дерев, серед **густого** листя, ховаються білі баблончики на **тоненькій** ніжці. Вони охороняються двома **широкими** листками.

Конвалія — квітка травня.

За Юрієм Дмитрієвим

2. Підкресли слова, вжиті в переносному значенні.

3. Добери антоніми до виділених слів.

121.1. Прочитай. Який це текст — розповідь, опис чи міркування? Добери до нього заголовок.

Сніг щойно зійшов, а на осонні вже з'явилися жовті квіточки на голих стеблинках — мати-й-

мачуха. Листки на вигляд звичайнісінькі. А коли торкнешся їх, то зрозумієш, що це не зовсім так. Один бік у листочків теплий, бо вкритий м'яким пушком, а другий — холодний, бо гладенький. Теплий бік — мати, холодний — мачуха.

За Юрієм Дмитрієвим

2. Спиши речення, у яких є слова з протилежним значенням. Підкресли ці слова.

3. Яке слово в тексті має таке значення — «незатінене місце, що освітлюється та обігривається сонцем»?

122.1. Прочитай і відгадай загадку Володимира Верховеня.

Як мовчать – вона німа,
як кричать — кричить вона,
мов папуга, за всіма
все повторює

2. Спиши загадку. Підкресли слова, що мають протилежне значення.

3. Прочитай слова. Що їх об'єднує? Доповни групу іншими словами.

Галасувати, шепотіти, розповідати, бурмотати.

123.1. Прочитай текст. Визнач його тему й мету.

Письменники-казкарі відкривають великий світ. Зазирнеш у нього — ой леле! Усе, із чим доведеться тобі у своєму житті стикатися, боротися, дружити, усе, що в житті є гарного і потворного, доброго і злого, веселого і сумного, у тому світові ходить і бігає, плаває і літає, ніжить і кусає, запрошує і лякає... І так тебе тягне в цей світ.

За Валентином Бичком

2. Випиши з тексту слова, що мають протилежне значення.

3. Склади невелику розповідь про улюблену казку.

124.1. Спиши текст. Підкресли слова з протилежним значенням.

Сиджу на самому верху дерев'яної башти і співаю. Спочатку тихенько, потім голосніше й зовсім голосно. Ніхто мені не заважає. Співається легко, як тому жайворонові в степу. Але жайвір видзвонює одну й ту саму пісню. У мене ж їх багато. І веселих, і сумних.

За Сергієм Козаком

2. Добери до виділених слів антоніми. Зі словами однієї пари склади усно речення.

125.1. У загадках «переплуталися» слова. Прочитай загадки, замінюючи виділені слова антонімами.

1. Дуже **тонкі** ноги маю, ледве їх переставляю. Сам **низький** я на зріст. Замість носа в мене хвіст.
2. В **холодних** краях проживає, **слабкі короткі** ноги має. Є ще крила — не летить, проте **повільно** він біжить.

2. Запиши одну з виправлених загадок (на вибір).

Повторення вивченого про значення слова

126.1. Заміни виділені слова синонімами. Запиши утворені сполучення слів.

Сидіти в **холодку**, **плескатися** у воді, **неакуратно** написати, **потрібний** для здоров'я, поводитися **гречно**, **небалакучий** чоловік.

Для довідки. Затінок, необхідний, хлюпатися, неохайно, ввічливо, мовчазний.

2. Склади та запиши речення з двома утвореними сполученнями слів (на вибір). Підкресли головні члени речення.

127.1. Прочитай. Доведи, що речення утворюють текст.
Яка його тема?

Сонце тільки-но встало і червоно зірить крізь зелені вії дерев. Ми йдемо з татом по молоко. Тато несе **косу**, я — ряднину.

Свіже повітря пахне літнім ранком. Проміння благословляє путь. Поперед нас крокують довжелезні худючі тіні. Тато високий, тому голова його вже майже «заглядає» за косогір. Я малий, однак також велетень, — моя тінь розтягнулася на пів дороги.

За Василем Думанським

2. Знайди в тексті слова, вжиті в переносному значенні.
3. Назви слова з протилежним значенням. Склади та запиши з ними речення.
4. Випиши з тексту синоніми до слів: *шлях, ідуть, заглядає, дивиться*.

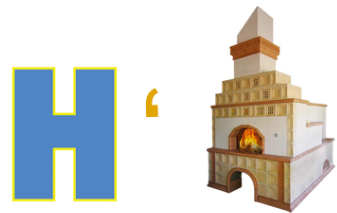
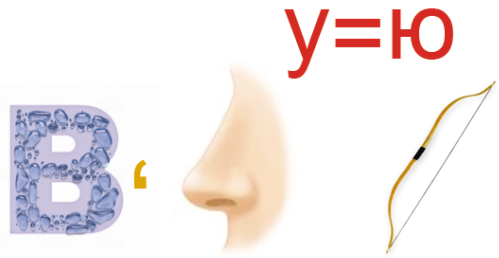
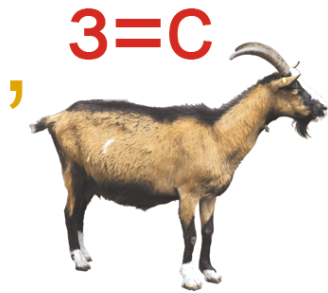
128.1. Прочитай жартівливий вірш.

Твій друг тобі **віддасть** усе:
і свій квиток на карусель,
і цвях, і гудзик, і літак,
та не за щось — а просто так.
І ти нічого не жалій —
ніколи і нітрохи!
І навіть м'яч футбольний свій
віддай, як друг попросить.
І **посміхнеться** друг тобі
— аж схочеться співати.
І ти подумаєш тоді:
«**Як гарно** — дарувати!..»

Анатолій Костецький

2. Вислов свою думку щодо поводження з друзями. Які правила товаришування можеш запропонувати ти?
3. Добери антоніми до виділених слів. Запиши слова парами.

129.1. Відгадай ребуси. Запиши відгадки. Що ти можеш сказати про значення цих слів?

2. Склади та запиши речення із словом-відгадкою, у якому букв більше, ніж звуків.

130.1. Прочитай усмішку.

— Марійко, чому ти всі цукерки **поїла** сьогодні? — **розсердилася** мати, заглянувши в буфет. — Я ж **просила** тебе залишити ще й на завтра.

— Мамусю, ти ж вчила мене не залишати на завтра те, що можна зробити сьогодні.

2. Спиши жарт, замінюючи виділені слова синонімами.

Для довідки. Скуштувала, роздратувалася, неня, благала.

БУДОВА СЛОВА

Корінь слова. Споріднені слова

131.1. Прочитай слова. Поясни їхнє значення.

Голос, голосок, безголосий, голосний, голосно.

2. Що спільного у значенні цих слів? Підкресли в них спільну буквену частину.

Слова, що мають спільне значення й спільну буквену частину, називаються **спорідненими**: *дуб, дубочок, дубовий, піддубник*.

Спільна частина споріднених слів – це **ко́рiнь** слова. Тому вони ще називаються **спільно-корене́вими**.

Корінь слова позначають так: *ніч, ніченька, нічний, нічник*.

132. Добери слова відповідно до тлумачення та фото.

1. Людина, яка ловить рибу.
2. Птах з яскравим оперенням і довгим дзьобом, що мешкає на узбережжі водойм і живиться дрібною рибою.
3. Одна риба, переважно велика.
4. Маленька риба.
5. Ловити рибу.
6. Виготовлений з риби.

2. Що об'єднує всі дібрані тобою слова? Чому, на твою думку, пташка отримала таку назву?

3. Запиши споріднені слова. Познач корінь.

133.1. Запиши спільнокореневі слова групами. Познач корінь.

Бетон, лікарський, працьовитий, бетоновий, праця, ліки, працювати, лікар, лікарня, працівник, бетонувати, вилікувати.

2. Які з поданих слів називають предмети, які – ознаки, а які — дії?

134.1. Прочитай та спиши вірш. Яке слово вжито в переносному значенні?

ДИМОК

Димів задимлений димар.
котився сивий дим до хмар.
Та прилетів ласкавий вітер,
від хмар і диму небо витер.

Євген Куцало

2. Познач корінь у спільнокореневих словах.

135.1. Прочитай текст. Який із заголовків відображає його тему: «Гарні вишиванки», «Народне мистецтво», «Як з'явилася вишивка», «Любе сонечко»?

...Давно-предавно, у часи такі далекі, що й земля була **молодша**, і річки глибші, і **ліси** густіші, **людям** не раз робилося страшно серед диких пралі-

сів. І тоді вони **придумали** чарівні знаки, щоб одганяти русалок, не підпускати хвороби, а любе сонечко закликати, бо із сонечком давнім людям було як дитині з мамою. Вишили ті знаки на рушниках та й обвішали ними вікна-двері. Вишили й собі на сорочках. І тоді сорочки стали такі гарні, що їх і досі вишивають.

За Зіркою Мензатюк

2. До виділених слів добери та запиши спільнокореневі. Усно постав до слів питання.

136.1. Спиши вірш.

Зима морозяна надворі.
Замети **білі** на землі.

Зоріють в небі ясні зорі.
Заснули зайчики малі.

Наталя Забіла

2. У спільнокореневих словах познач корінь.
3. Підкресли головні й другорядні члени в третьому й четвертому реченнях.
4. До виділених слів добери споріднені.

137.1. Прочитай текст.

— Діду, а чому півень закриває очі, коли співає?
— Бо він усі пісні без нот знає **напам'ять**. О, це співака на все село. Ти тільки **прислухайся** до його пісні. Хоч вона і **криклива**, але людям до душі. Бо як проспівав півень за ніч третій раз, то вже й світає, сонце сходить, до праці пора.

Ярема Гоян

2. Випиши споріднені слова. Познач у них корінь.
3. До виділених слів добери та запиши споріднені.

138.1. Запиши спільнокореневі слова парами за зразком. Першим став слово, що називає предмет, другим — ознаку.

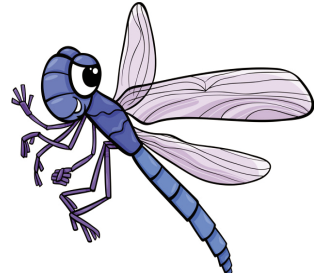
Зразок. *Золото — золотий.*

Радість, небесний, абрикос, черешня, черешневий, холод, абрикосовий, село, радісний, небо.

2. До слова, що залишилося, усно добери слово – назву ознаки.

139.1. Прочитай і відгадай загадку Марії Пономаренко.

Хто літає над лужком,
наче вертоліт,
за пальне бере нектар
й знову у політ?

2. У споріднених словах познач корінь. Чи знаєш ти інші слова із цим коренем? Запиши їх.

140.1. Прочитай вірш. Добери заголовок.

Тому веселиками звуться журавлі,
що **прилітають** до **веселої** землі,
що **теплий день** приносять на крилі
і **залишають** в нашому селі.

Лиш навесні веселики вони,
а журавлями звуться восени,
бо **журяться**, у вирій летючи,
бо не заміниш рідний край нічим.

Григорій Паламарчук

2. Спиши вірш. Познач корінь у спільнокореневих словах.

3. До який слів вірша ти можеш дібрати спільнокореневі слова?

4. Назви́ антоніми до виділених слів. На які питання вони відповідають?

141.1. Прочитай вірш.

Вишиваю вишиваночку
я для братика Іваночка.
Вона буде вся у **вишеньках**,
ягідками рясно **вишита**.
Вся у квітах вишиваночка —
подарунок для Іваночка.

Варвара Гринько

2. Чи є спільнокореневими виділені слова? Доведи.
3. До слів, що називають предмети, добери спільнокореневі.

142.1. Спиши. У кожному рядку підкресли «зайве» слово. Поясни свій вибір.

Сир, сирий, сирок, сирний.

Чай, чайка, чайничок, чайник.

Банк, банкір, банка, банківський.

Кишеня, кишенька, кишкати, кишеньковий.

2. До «зайвих» слів усно добери споріднені.

3. Яке слово має таке значення: промовляти «киш», відганяючи птахів?

143.1. Прочитай скоромовку. Потренуйся вимовляти її швидко й чітко.

**Синку, принеси синьку,
принеси синьку, Васильку.**

2. Назви корені виділених слів. Чи є ці слова спорідненими? Обґрунтуй свою думку.

3. Спиши скоромовку. Підкресли звертання.

144.1. Прочитай вірші, вставляючи назви людей за фахом.

... нам приніс
дві посилки та ще й лист.
... ескіз малює,
модні сукні нам майструє.
... під куполом на дроті балансує
і одночасно кулями жонглює.
... відшукую правди краплини —
історію пише своєї країни.

Клим Чурюмов

Д л я д о в і д к и. Модельєр, листоноша, історик, жонглер.

2. Спиши 2 вірші (на вибір). Познач корінь у споріднених словах.

Закінчення слова

145.1. Прочитай сполучення слів. Яка частина змінюється в словах першої групи?

1. Дивовижне морє, радіти (ч о м у?) морю, милуватися (ч и м?) морєм, жити (д е?) біля моря.

2. Красива , їжа (д л я к о г о?) д л я ,

годувати (к о г о?) , гуляти (з к и м?) з .

2. Спиши сполучення слів другої групи, замінюючи малянки словами. Виділи змінювану частину слова за зразком.

Закінчення — це змінювана частина слова, яка служить для зв'язку слів у реченні. Наприклад: молодша сестра йде до школи. Діти бігають за школою.

Щоб знайти закінчення, потрібно змінити слово за питаннями: (щ о ?) школа, (ч о г о ?) школи, (ч и м ?) школою, (у ч о м у ?) у школі.

146.1. Прочитай речення, вставляючи слово *клас* з відповідним закінченням.

1. У нашому ... дівчаток менше, ніж хлопчиків.
2. Багато дітей з нашого ... займаються спортом.
3. З вікна нашого ... видно спортмайданчик.
4. Учителі задоволені нашим
5. По ... на перерві бігало кумедне кошеня.

2. У якому значенні вжито в реченнях слово *клас*: а) група дітей, що разом навчаються; б) навчальна кімната?

3. Спиши останнє речення. У словах, що називають предмети й ознаки, познач закінчення.

147.1. Прочитай прислів'я. Як ти їх розумієш?

Без науки нічого не прийде
в руки. За науку цілуй
батька й матір в руку.

2. Спиши прислів'я. У словах, що є назвами предметів, познач закінчення.

3. Знайди та запиши ще одне прислів'я на цю тему.

148.1. Прочитай текст, змінюючи закінчення слів у дужках.

У (кухня) з (кран) капає вода. Синичка прилетить, вчепиться за (кран), сидить униз (голова) і п'є (вода). Напившись, продовжує свої мандри по (квартира).

За Олександром Копиленком

2. Спиши текст, розкриваючи дужки. У словах з дужок познач закінчення.

149.1. Прочитай скоромовку. Потренуйся вимовляти її швидко й чітко.

Босий хлопець
сіно **косить** —
роса **росить**
ноги **босі**.

2. Спиши. Познач у виділених словах корінь і закінчення. Що називають ці слова — предмет, ознаку чи дію? Які з виділених слів є формами одного й того самого слова, а які — спорідненими словами?

150.1. Спиши, розкриваючи дужки.

Бабуся тицьнула (онук) свіженький пиріжок. Малий поважно виходить з (дід) за поріг. Раптом — дзьоб — і (пиріжок) немає. Півень виявився спритним (злодій). Украв пиріжок і скликає на снідання всю курячу (громада).

За Яремою Гояном

2. Познач закінчення у словах з дужок.
3. Поділи виділені слова для переносу.

151. Спиши сполучення слів, вставляючи відповідні закінчення. Познач закінчення.

Розповідали (про що?) про Україн..., зробити (що?) помилк..., розказав (к о м у?) братик..., прочитав (що?) казк..., зустрітисся (де?) на вокзал..., чай (із чим?) з лимон..., працювати (к и м?) шофер... .

Сонце — сонця — сонцю; новий — нового — новому; живе — живеш — живуть — це різні форми одно й того самого слова. Форми слова відрізняються лише закінченням.

152.1. Склади із слів речення. Якщо потрібно, змінюй закінчення у словах.

1. Відчинене, Андрійко, у, дивився, вікно.
2. Біля, відцвітав, вікно, бузок.
3. Листя, прямо, хата, в, лізло.
4. Веселі, стрибали, навпроти, вікно, горобці.
5. Так, на, вулиця, хочеться.

2. Запиши речення. Виділи закінчення слів, які ти змінив.

Слова можуть мати нульовé закінчення. Воно позначається так: сад□, кит□, мед□.

153.1. Прочитай і відгадай загадку Марії Пономаренко.

Хоч не птах, а крила має.
Попід хмарами літає.

2. Спиши загадку. Запиши відгадку. У виділених словах та у відгадці познач закінчення. Які слова мають нульове закінчення?

154.1. Прочитай речення, ставлячи слова у відповідній формі.

Одного (раз) я побачив в (Анюта) дзеркальце в (портфель). Уявляєте, із (дзеркальце) ходить, мов пава якась!

— Навіщо тобі дзеркальце?

— Воно допомагає мені виробити (правильна) артикуляцію.

— Що-що? — не зрозумів я.

— Артикуляція — це робота губ і (язик), коли ти говориш. Я, наприклад, хочу вільно володіти англійською (мова), а для цього треба правильно всі (звук) вимовляти. За допомогою (дзеркальце) я стежу за своєю (артикуляція).

За Володимиром Чистяковим

2. Назви закінчення в словах, які ти змінив/змінила.

3. Випиши слова *дзеркальце*, *артикуляція* у різних формах разом з виділеними словами. Познач у словах, що називають предмети, закінчення.

155.1. Прочитай і відгадай загадку.

На однім кінці дивак,
а на другому — черв'як.
Увесь день на черв'яка
всі надії в дивака.

2. Спиши. Познач закінчення у виділених словах і у відгадці.

Зміст

Повторення вивченого у 2 класі	4
Речення	13
Види речень за метою висловлювання	13
Окличні речення	15
Звертання	17
Члени речення. Головні та другорядні члени речення	19
Текст	23
Що таке текст	23
Типи текстів. Розповідь, опис, міркування	25
Заголовок тексту	28
Абзац	30
Зв'язок між реченнями в тексті	33
Слово. Значення слова	39
Значення слова. Однозначні і багатозначні слова	39
Пряме і переносне значення слова	41
Слова, близькі за значенням (синоніми)	43
Слова, протилежні за значенням (антоніми)	46
Повторення вивченого про значення слова	50
Будова слова	53
Корінь слова. Споріднені слова	53
Закінчення слова	58
Префікс	62
Суфікс	65
Основа слова. Розбір слів за будовою	69
Чергування головних і приголосних звуків у коренях слів	73
Вимова і правопис слів з ненаголошеними [е], [и] в коренях	76
Вимова і правопис слів з дзвінками та глухими приголосними звуками ...	80
Правопис префіксів <i>роз-</i> , <i>без-</i>	82
Правопис префіксів <i>з-</i> , <i>с-</i>	84
Апостроф після префіксів	87
Мова і мовлення	94
Мова — найважливіший засіб спілкування	94
Усне і писемне мовлення	97
Культура мовлення	99
Частини мови	102
Загальне поняття про частини мови	102
Іменник	108

Загальне поняття про іменник	108
Власні і загальні іменники. Велика буква у власних іменниках	112
Рід іменників (чоловічий, жіночий, середній)	114
Змінювання іменників за числами (однина і множина)	115
Змінювання іменників за питаннями	118
Прикметник	124
Загальне поняття про прикметник	124
Зв'язок прикметників з іменниками	127
Змінювання прикметників за числами	130
Змінювання прикметників за родами	133
Дієслово	138
Загальне поняття про дієслово	138
Змінювання дієслів за часами	142
Змінювання дієслів минулого часу за родами	146
Неозначена форма дієслова	150
<i>Не</i> з дієсловами	153
Повторення вивченого за рік	158
Пам'ятка № 1. Як виконати розбір речення	167
Пам'ятка № 2. Як скласти план тексту	167
Пам'ятка № 3. Як підготуватися до письма з пам'яті	167
Пам'ятка № 4. Як зробити звуко-буквений аналіз слова	167
Пам'ятка № 5. Як розібрати слово за будовою	168
Відгадки до загадок та ребусів	168